

En una ordenança de l'any 1342 relativa al Perelló (costa tortosina): «tot bestiar menut qui s'atancarà a viynes ni a malols forastés dins 3 canes ---» (BABL XII, 44). No podem deixar de notar la forma recurrent, per no dir constant o poc menys, amb què el mot apareix escrit amb ç en la llengua medieval. En la Cròn. de Pere el Cerimoniós, apareix una vegada amb la inicial normal i una altra sense la a: «y tançaren-se a nós y dixeren-nos ---» (356); altrament no conec altre cas d'aquesta forma inicial; i en la mateixa Crònica tenim la normal: «tot l'hostol del rey de Castella se acostà vers lo nostre hostol de les dites galeres, e faeren-hi atancar totes les naus» (344). Observem que, essent aquí construcció factitiva, pròpiament tenim, com quasi pertot antigament, l'ús reflexiu *atancar-se*. La ç es retroba en efecte en tots els 6 o 7 altres exemples medievals dels quals donen llista el DAG. i AlCM.

Es nota especialment la freqüència en els Sermons de St. Vicent Ferrer: «Si Sent Johan no-s gosave atancar al altar de Jhesuchrist, al ventre de Verge Maria, donchs, quant més nos devem lunyar nosaltres del altar, e no atancar-s'i; e antigament no s'hi gosava atancar degú, sinó los preveres», «vosaltres no siau superbios en vostra vida, specialment en açò que alguns són, qui s'atancen als altars e estan aquí ab poqua reverència --- quicumque accesserit ad altare meum ---» (Sermons II, 19.32, 20.1, 20.2, 172.2); en el volum inèdit dels Sermons que prepara com a tesi Will. J. Harrison: «quaix que vulle dir Jhesú Xrist: hee! atancau-vos a mi! E a qué voleu estar ab aquells dimonis?» (f.º 104v9). Ara bé, és sabut, com he demostrat en *EntreDL*, que els volums de «Sermons» (no la «Quaresma») foren probablement escrits cap a Morella (veg. el meu llibre vol. I, 23) i no s'hi confon mai encara la ç amb la s, que allí sonaren diferent fins al S. xv. També en JRoig: «Puys yo fuy cert / ésser de cert / de ben volents, / cert als dolents / no m'atanci: / en mi pensí, / no m'absentàs ---» (Spill, 1293), «les dones / --- / bondat alguna / --- / si-s volen, tenen / --- les més a part / ben luny l'arrullen, / e la-s despullen, / de si la lancen; / les que s'atancen / fer qualque bé / sots ley e fe / són estimades / ---» (v. 15314). Per completar la llista de la doc. medieval, consti que també figuren amb ç les formes verbals *atança* i *atanch* entre els rims dels diccs. de JMarc (a. 1372) i L. d'Aversó (fi S. xiv).

I sobretot sembla que hem de restituir l'exemple més antic del mot en un passatge alterat del poema dels *Set Savis*, del S. XIII, que publicà Mussafia. Es tracta d'una persecució o empait d'uns que s'escapen, on el ms. únic porta «E cant los agren ateses / dixeren: 'traydors: no-us mogats!'» (v. 27); Mussafia ja va dir que s'imposava una correcció car el mot ha de rimar amb *mogats*, i per tant el metre (vuit síl·labes agut, o sigui enneasíl·labic) exigeix un mot també trisíl·lab però terminat en -ats; afegim-hi que *ateses* 'as-solits, atrapat's' no va ben bé pel sentit, car un cop els atenyessin o tinguessin agafats ja no els calia intimar-los a no fugir més; cal sens dubte, doncs, esmenar en

«cant los foren atancats»: tot seguit que s'hi acostaren a l'abast de la veu, els van manar que no es moguessin, que deixessin de córrer. Almenys pel que fa al verb és una esmena clara i segura (potser e cant lè-s foren atancats amb adverbialità 'allà').

Avui *atansar* és un mot d'estil noble, de nivell més popular en el dialecte occidental (sobretot vivacíssim per Urgell, etc.) que en el català central: no pertany a l'ús col·loquial de Barcelona ni, en general, de les ciutats; per això potser el P. Chabàs comentava (Spill, p. 291) «en Valencia se usa poco»; J. G. M. (1935) protestava que això és molt exagerat i que el mot és d'ús ben viu en valencià. Ga. Girona el notava com a molt usat en el Baix-Maestrat i Tortosa (també Vergés i Paulí, *Espurnes* v, 127). Per la meua banda he de fer constar que no sols és ben vulgar en el Baix Urgell, i a Ribarçorça potser més que enlloc, sinó que el tinc apuntat de boca de gent pagesa i senzilla de moltes comarques del Princ., sobretot les una mica allunyades de la capital: «s atánsa a la partió» a Figuerola del Camp (1964), a Urtx de Cerdanya (1935), cap al Priorat i les Garrigues: Almatret, la Pobla de la Granadella (1935), «atansant-mos més cap ací trobarem la Creueta» al Vilosell (id.); molt a tot l'Alt Pallars: «si en un indret hi ha un mollís, un no s'hi pot atansá» (Estaon, 1934).¹

En literatura l'ús no va minvar enlloc, com ho comprovem romanços ben populars: «han vingut --- nostres pares, / sense poder-se atansá / --- quedan plorant — los fills quedan a las llàstimas ---» (a. 1827, recollit a l'Alt Penedès, la Llacuna, Milà i F., *Romillo*, 145). Entre els autors de la Renaixença pertany al lèxic menys vulgar, però comú fins als més barcelonins i planers, i menys imitadors del llenguatge savi o poètic; Verdaguer se'n servia ja en el primer esca-laborn de l'*Atlàntida*, de 1867: «embadalit s'hi atansa, y veu abans de gayre / --- taronjas groguejar» (canviat en l'ed. de 1878, II, 24b), «pera trencar del arbre lo cimbral, s'hi atansa, / quan llest descargola's lleig drac d'ulls flamejants, / y en roda la gran cua brandant com una llança / ---» (II, 37a).

N'hi ha bells exs. en el teatre, en la història de Ferran Soldevila, potser no en les novelles burgeses del seu germà, però sí en altres grans prosadors: «los anants y vinents --- sols al atancar-se prenién cos», NOLLER (*Papallona*, 209), micarelles de núvols --- atravesaven silenciosos aquell llumenós y reposat llac; a *Patansar-se*, sa forma y transparència sofríen perceptibles modificacions»; «al atancar-se al poble, la gent, acollada a rengleres, aclamava a la núvia i al Zidro», PONS i MASSAVEU (*Colla del Carrer* IX, 115; *Trescant p. l. S.*, 54); «los pagesos s'atansaven calmosos bo y trencant pinyons», EMILI VILANOVA (*Del meu tros*, 175; més exs. d'ell al final de *PloRient*); «La fi del món s'atansa...!», JRUYRA (*La Fi del Món a Girona*, O. C., 353); i fins PCOROMINES, en el qual no és freqüent, hi recorre de vegades en passatges d'especial èmfasi: «en girar-me vaig veure la fulla d'un punyal, que s'atansava tota sola...» (*A recés dels T.*, p. 143), «amb el cor bategant de terror i de misteri, ens hi atansàren